

Kiertotalous ponnahdus- lautana kohtuutalouteen

Suosituksia kestävään organisoitumiseen

Kohti planetaarista hyvinvointia
– tutkimusperustaista tukea
päätöksentekoon

Toimituskunta

Päätoimittaja Sanna Karkulehto
sanna.j.karkulehto@jyu.fi

Toimitussihteeri, toimittaja Jonne Hytönen
jonne.p.hytonen@jyu.fi

Toimittaja Stefan Baumeister
stefan.c.baumeister@jyu.fi

Toimittaja Carita Lindstedt-Kareksela
carita.lindstedt-kareksela@helsinki.fi

Toimittaja Miikka Salo
miikka.a.o.salo@jyu.fi

Julkaisija JYU School of Resource Wisdom
jyu.fi/en/research/wisdom

Julkaisun taitto Tuomas Nikulin

Kansikuva ja julkaisun muut kuvat
Jonne Renvall / Tampereen yliopisto

DOI <https://doi.org/10.17011/wl/9>

ISSN 2669-9478

Wisdom Letters on poikkitieteellinen, vertaisarvioitu ja avoin verkkojulkaisu, jossa julkaistaan korkeatasoiseen tieteelliseen tutkimukseen perustuvia artikkeleita julkisen päätöksenteon ja kansalaisten sivistyksen tueksi erilaisissa kestävässä kehityksessä, kestävyysmurrokseen ja planetaariseen hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä.

2/2023

Kiertotalous ponnahduslautana kohtuutalouteen Suosituksia kestävään organisoitumiseen

Kirjoittajat

Heta Leinonen, KTM, väitöskirjatutkija,
Johtamisen ja talouden tiedekunta,
Tampereen yliopisto

Roni Lappalainen, KTM, väitöskirjatutkija,
Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu

Viittaaminen

Leinonen, Heta & Lappalainen, Roni
(2023) Kiertotalous ponnahduslautana
kohtuutalouteen: Suosituksia kestävään
organisoitumiseen. *Wisdom Letters* 2023(2).
<https://doi.org/10.17011/wl/9>

Johdanto

N

kyinen **lineaarinen talousjärjestelmämme** on yksi suurimmista ekologisten ja sosiaalisten haasteidemme syistä. Yksisuuntaisessa lineaarisessa talousjärjestelmässä oletetusti rajattomat luonnonvarat kerätään ympäristöstä ja muutetaan tuotteiksi ja tuotteiden elinkaaren lopussa jätteeksi. Jätteiden aiheuttama ympäristön saastuminen lisää entisestään luonnonvarojen niukkuutta.¹ Nykyisestä talousjärjestelmästä ovat hyötäneet erityisesti globaalin pohjoisen rikkaat valtiot, usein globaalin etelän maiden kustannuksella². Myös valtioiden sisällä tuloerot ovat kasvaneet ja varallisuus on kasaantunut yhä pienemmälle joukolle^{3,4,5}. Talousjärjestelmän muuttaminen on avainasemassa kestävän yhteiskunnan rakentamiseksi.

Kiertotalous ja kohtuutalous (*degrowth*) ovat kestävämpiä vaihtoehtoja lineaariselle talousjärjestelmälle. Kierto- ja kohtuutaloudella on paljon yhdistäviä tekijöitä – molemmat lähestymistavat haastavat nykyisen talousjärjes-

telmän juurtuneita käsityksiä – mutta niiden välillä on myös eroja. Toisin kuin kiertotalous, kohtuutalous nostaa esiin kritiikkiä jatkuvaa talouskasvua kohtaan: talouskasvu ei tarjoa ratkaisua ympäristöongelmiin eikä lisääntyvään epätasa-arvoon^{6,7}. Kiertotalous taas tarjoaa taloudellisen toiminnan mallin, jolla on jo tunnustettu asema yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa päätöksenteossa ja keskustelussa⁸. Tämä asema kohtuutaloudelta puuttuu. Vaikka kaikki kiertotalouden toiminnot eivät ole kestäviä⁹ eikä kiertotalous suhtaudu riittävän kriittisesti nykyiseen talousjärjestelmään, se tarjoaa silti askelen kohti kestävämpää tapaa organisoida taloutta¹⁰. Lisäksi yleisesti toteuttamiskelpoisena pidetyn ja laajan hyväksynnän saaneen kiertotalouden kestävyyshaasteiden tunnistaminen voi toimia ponnahduslautana kohti kohtuutaloutta^{11,12}, jonka tavoitteena on tinkimätön sosiaalinen ja ekologinen kestävyys¹³.

KIERTOTALOUS

Kiertotalous nousi sateenvarjokäsitteeksi 2010-luvulla^{14,15,16}. Jo vuonna 1848 saksalainen kemisti August Wilhelm von Hofmann totesi, että ihanteellisessa kemiantehtaassa ei ole jätettä vaan ainoastaan tuotteita: mitä paremmin tehdas hyödyntää jätteensä, sitä suurempi on sen tuottama voitto¹⁷. Nykyisin kiertotalous edustaa talousjärjestelmää, joka pyrkii vastaamaan esimerkiksi rajallisten luonnonvarojen liikakäyttöön ja ilmaston lämpenemiseen liittyviin kysymyksiin. Kiertotaloudessa olemassa olevia materiaaleja ja tuotteita käytetään mahdollisimman säästeliäästi. Luonnonvarojen käyttöä vähennetään uudelleenkäytöllä, kierrätyksellä ja säilyttämällä materiaalien arvo mahdollisimman pitkään.^{18,19,20,21} Kiertotaloudella ei ideaalitulanteessa ole nettovaikutusta ympäristöön: jätettä syntyy vain vähän tuotteen elinkaaren aikana²². Kiertotaloudessa olennaisia ovat kierrot: resurssikierto ja kavennetaan tuotesuunnittelulla ja valmistuksella, hidastetaan tekemällä tuotteista pitkäikäisiä ja uudelleenkäytettäviä ja suljetaan ottamalla talteen sivuvirtoja ja jätteitä^{23,24}.

KOHTUUTALOUS

Kohtuutalouden käsite syntyi alun perin modernia kulutuskulttuuria vastaan protestoivien aktivistien keskuudessa 2000-luvun Ranskassa. Kohtuutalous on monitieteinen tutkimussuuntaus, joka yhdistää ja ottaa vaikutteita monesta eri kriittisestä tutkimussuunnasta.^{25,26} Kohtuutalous on käsitys talousjärjestelmästä, jossa kaikkien sosiaalisesti oikeudenmukaiset tarpeet täytetään ja talouden materiaallinen aineenvaihdunta mahtuu planetaaristen rajojen sisään. Tavoitteena on ympäristölle haitallisten toimintojen vähentäminen ja ympäristölle hyödyllisten toimintojen kasvattaminen siten, että hyvinvointi lisääntyy.²⁷

Kohtuutaloutta voi tulkita kolmella eri tavalla:

- › Kritiikkinä nykyistä kasvuun perustuvaa talousjärjestelmää kohtaan.
- › Muutosprosessina (eli "ei-kasvuna") kohti ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää talousjärjestelmää.
- › Visiona uudesta talousjärjestelmästä. Tällöin kohtuutalous on eräänlainen pääteasema, jota kohti edetään.²⁸

Taloukasvua tukevasta kiertotaloudesta kohti kohtuutaloutta

Suomen kaltaisissa hyvinvointivaltioissa hyvinvointipalvelujen ja monien yhteiskunnan kannalta kriittisten toimintojen turvaaminen perustuu taloukasvuun^{29,30}. Myös kiertotalous on juurtunut taloukasvun ajatukseen^{31,32,33}. Viime vuosina Kiina on ottanut käyttöön kiertotalouden ”kasvun lisäämiseksi, mutta ympäristöhinkojen vähentämiseksi”³⁴. Euroopan komissio

puolestaan esitteli vuonna 2014 asiakirjan ”Kohti kiertotaloutta: jätteen Eurooppa”, joka esittää sekä näkymiä taloukasvuun että välineitä taloukasvun irtikytkemiseksi luonnonvarojen käytöstä³⁵. Esimerkiksi uudet teknologiat, innovaatiot, teollinen kehitys ja markkinapohjaiset ratkaisut nähdään keinoina irtikytkä taloukasvu ympäristön tuhoutumisesta ja planeetal-

lemme aiheutuvista vahingoista samalla, kun tehdään taloudellista voittoa ja legitimoidaan vallitseva talousjärjestelmä^{36,37}. Tästä esimerkkinä toimii Suomessa julkaistu kiertotalouden strateginen ohjelma: ”Kiertotalous tuo ratkaisuja niin ilmastonmuutoksen, luonnonvarojen tuhlauksen kuin luontokadon hillintään. Se luo taloudellista kasvua ja lisää yhteiskunnan hyvinvointia.”³⁸.

Vaikka talouskasvu nähdään usein ratkaisuna ekologiin ja sosiaalisiin haasteisiimme, on kyseenalaista, miten talouskasvusta saataisiin käytännössä ympäristön ja yhteiskunnan kannalta kestävä^{39,40}. On esiintynyt jopa väitteitä, että taloudellisen kilpailukyvyyn ja jatkuvan talouskasvun ylläpitäminen ja kohentaminen asettavat raamit sille, millaisia ratkaisuja ympäristökrisisen

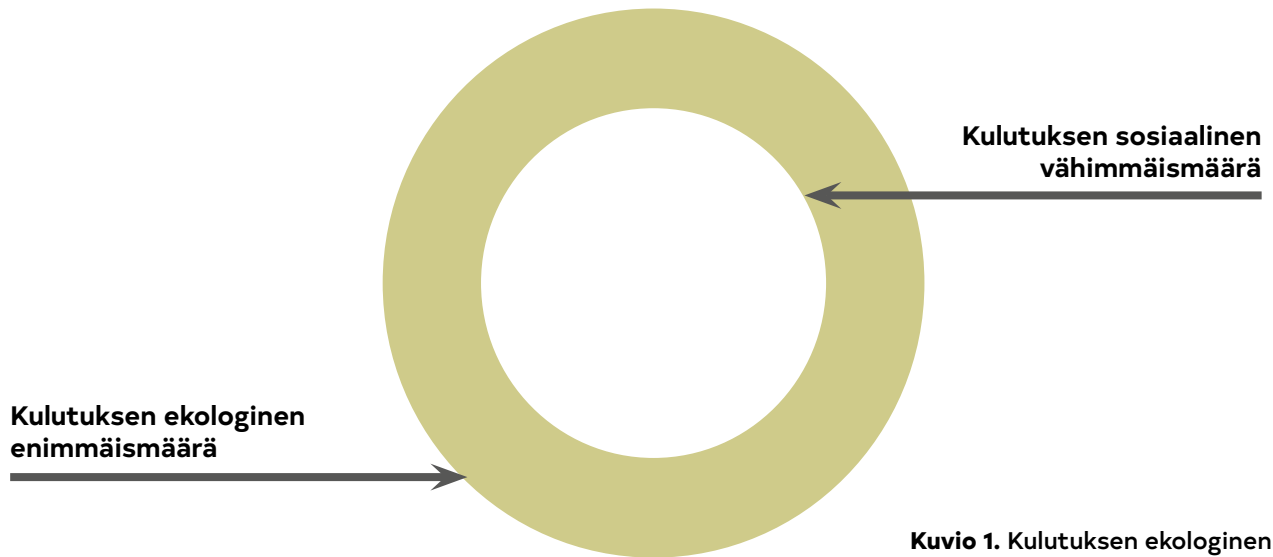
torjumiseksi esitetään sen sijaan, että pyritään välttämään talouskasvun kielteisiä ekologisia ja sosiaalisia vaikutuksia⁴¹. Edellinen kritiikki lähestyy kohtuutalouden näkökulmaa, jonka mukaan jatkuva talouskasvu ei ole ympäristölle hyväksi eikä yhteiskunnallisesti välttämätöntä⁴².

Koska kohtuutalous haastaa nykyisen talouskasvun paradigman, sitä pidetään toisinaan epämääräisenä, radikaalina ja epärealistisenä ideana. Siksi on olemassa vaara, ettei kohtuutalous saavuta valtavirtaa eikä vaikuta siihen.⁴³ Koska talouskasvun paradigmaa tukeva talousjärjestelmämme on ekologisten ja sosiaalisten haasteidemme juurisyy, sen muuttaminen on kuitenkin keskeistä.

Siirtyminen kasvuhakuisesta taloudesta kohtuutalouteen on vaativa tehtävä: vielä ei ole olemassa jaettua näkemystä edes siitä, miten kiertotalouteen siirtyminen käytännössä toteutetaan^{44,45}, mutta voidaan todeta, että *lineaaritaloudesta kiertotalouteen* siirtyminen vaatii merkittäviä systeemisiiä muutoksia poliittiseen toimintaan, instituutioihin ja kulttuuriin^{46,47}. Tähän on vielä matkaa: kiertotalouden tila Suomessa on heikompi kuin Euroopassa keskimäärin. Tämä johtuu esimerkiksi materiaalien pienestä kiertotalousasteesta ja heikosta resurssituottavuudesta.⁴⁸ Siirtyminen edelleen kiertotaloudesta kohtuutalouteen asettaa uusia haasteita, sillä se vaatii yhteiskunnallisia ja taloudellisia järjestelmätason uudistuksia^{49,50}.

Tämän tutkimuskirjallisuuteen pohjautuvan julkaisun tavoitteena on tuoda esiin kiertotalouden kestävyysaasteita ja kohtuutalouden niille tarjoamia ratkaisuvaihtoehtoja. Julkaisu tarjoaa käytännönläheisiä suosituksia talouden kestävyysmurroksen vauhdittamiseksi valtakunnallisella ja kunnallisella päätöksenteon tasolla. Lisäksi se tarjoaa ruohonjuuritason liikkeille mahdollisuuksia haastaa nykyistä talouskasvuun perustuvaa paradigmaa.

Kuvio 1. Kulutuksen ekologinen enimmäismäärä ja sosiaalinen vähimmäismäärä (mukaihen Raworth, 2012; Spangenberg, 2014)

Vähennetään tuotantoa ja kulutusta

Kiertotaloudessa uusien luonnonvarojen ja tuotteiden kulutuksen vähentämiseen kannustetaan esimerkiksi jakamalla ja vuokraamalla tuotteita, siirtymällä palveluiden kulutukseen ja käyttämällä tuotteita mahdollisimman pitkään^{51,52}. Talouskasvun tavoittelu tekee tuotteiden kulutuksen absoluuttisesta vähenemisestä käytännössä vaikeaa⁵³.

Kohtuutalouden tavoitteena on tuotannon ja kulutuksen absoluuttisen määrän vähentäminen. Kohtuutaloudessa erityisesti varakkaiden tulisi karsia kulutusta, kun taas heikommassa

taloudellisessa asemassa oleville tulisi mahdollistaa riittävä materiaallinen kulutustaso hyvän elämän saavuttamiseksi (Kuvio 1)⁵⁴. Kohtuutalous tarjoaa joukon erilaisia yhteiskunnallisia toimenpiteitä, joiden avulla yhteiskunnan tuotantoa ja kulutusta voidaan laskea suunnitelmallisesti ja samalla parantaa elämänlaatua⁵⁵. Kohtuutaloutta ei tulekaan sekoittaa taantumaa tai lamaan, joilla viitataan bruttokansantuotteen (BKT) kasvuvauhdin hidastumiseen tai supistumiseen nykyisen talousjärjestelmän puitteissa^{56,57}.

SUOSITUKSET

Karsitaan kulutusta

- › **Tavoitellaan resurssien kohtuullista käyttöä pelkän tuottavuuden kasvattamisen sijaan.** Suomen strateginen kiertotalous-ohjelma pohjautuu tuottavuuden kasvattamiseen, jonka kaksinkertaistamista tavoitellaan vuodesta 2015 vuoteen 2035 mennessä⁵⁸. Kohtuutaloudessa pelkkään tuottavuuden kasvattamiseen suhtaudutaan kuitenkin kriittisesti *rebound*-ilmiön vuoksi. *Rebound*-ilmiöllä tarkoitetaan sitä, että lisääntyvä tehokkuus johtaa usein myös lisääntyvään kulutukseen, jolloin tehokkuuden ansiosta saavutetut ympäristöhäviöt häviävät^{59,60}. Kohtuutaloudessa tehokkuus liitetäänkin kohtuullisuuden käsitteeseen: sen lisäksi, että tuotteita tuotetaan tehokkaasti esimerkiksi kiertotalouden avulla, myös niiden kulutusta pitää kohtuullistaa.
- › **Toteutetaan laaja neljän päivän työviikkokeilu.** Mikäli tuottavuuden kasvu lisää vapaa-ajan määrää samalla, kun tuotantomäärät pysyvät vakiona, kulutus ei lisääny. Edelleen: tuotantomäärien vähentäminen lisää vapaa-aikaa mutta vähentää kulutusta.⁶¹ Kun työhön menee vähemmän aikaa, jää enemmän resursseja omistusten hoitoon ja harkittuun kuluttamiseen: välttämiseen, huoltamiseen, korjaamiseen sekä yhteis- ja uudelleenkäyttöön^{62,63}. Materiaalien kierron hidastaminen ja tuotteiden uudelleenkäyttö ovat tärkeitä periaatteita sekä kierto- että kohtuutaloudessa.
- › **Karsitaan vaikeasti kierrätettävien ja resurssi-intensiivisten tuotteiden ja pal-**

veluiden kulutusta absoluuttisilla kielloilla ja verouudistuksilla. Kielletään esimerkiksi kotimaiset alle 400 kilometrin mittaiset lennot, jotka on mahdollista korvata juna-matkustamisella, ja nostetaan luksustuotteiden, kuten katumaastureiden, verotusta⁶⁴. Asetetaan luonnonvaraveroja joko tuote- tai resurssiveroina, joilla luodaan kannusteita kiertotalouteen ja edelleen kohtuutalouteen siirtymiseen. Lisäksi asetetaan resurssivero hiekka-, sora- ja kalliokivelle ja korotetaan kaivosveroa.

- › **Rajoitetaan mainontaa.** Mainonta ei ainoastaan lisää ympäristölle haitallisten tuotteiden kysyntää vaan myös normalisoi ajatusta ylikulutuksesta. Ensimmäinen askel mainonnan rajoittamiseksi on fossiilimainonnan kieltäminen. Fossiilimainonnan rajoittamista voi tarkastella myös kuntatasolla: se on kielletty esimerkiksi useissa Alankomaiden kaupungeissa. Mainonnan sijaan yrityksiä tulee kannustaa aitoon vuoropuheluun asiakkaiden kanssa ja todellisten tarpeiden tyydyttämiseen.^{65,66}

Tehdään uudistuksia tuotannon vähentämiseksi

- › **Kannustetaan yhteisötalouden yritysten perustamiseen.** Yhteisötaloudella tarkoitetaan osuuskuntien, keskinäisten yhtiöiden, säätiöiden, yhdistysten (mukaan lukien hyväntekeväisyysjärjestöjen) sekä yhteiskunnallisten ja sosiaalisten yritysten harjoittamaa taloudellista liiketoimintaa. Yhteisötalouden yritysten tavoitteena ei ole taloudellisen voiton tekeminen, jolloin paine kasvavaan tuotantoon on vähäinen. Yhteisötalouden yritykset asettavat etusijalle

sosiaalisen ja/tai ekologisen kestävyuden ja sijoittavat suurimman osan ylijäämistään jäsenten, käyttäjien tai yhteiskunnan eduksi. Tällä hetkellä yhteisötalouden yritykset eivät nauti riittävää tunnustusta, ja vain harvat maat ovat kehittäneet järjestelmällisen verokehyksen yhteiskunnallisille yrityksille. Yhteisötalouden osuus BKT:sta on huomionarvoinen maissa, joissa se on kehittynyt pisimmälle. Esimerkiksi Ranskassa yhteisötalouden osuus BKT:sta on 10 prosenttia. Yhteisötalouden yritysten perustamisen houkuttelevuutta tulee parantaa esimerkiksi veroetuuksilla ja päätöksillä, jotka koskevat muun muassa julkisia hankintoja.^{67,68,69}

- › **Puututaan tuotteiden suunniteltuun vanhentamiseen.** Tällä hetkellä osa tuotteista on suunniteltu siten, että ne hajoavat tai niiden käyttö on haastavaa tietyn ajan jälkeen. Tuotteille on vaadittava korjaustakuu tai pidemmät vakuutukset, jotta suunniteltu vanhentaminen vähenee ja poistuu.^{70,71}

Otetaan valtiollisella tasolla käyttöön vaihtoehtoiset taloudelliset mittarit

- › **Keskitytään BKT:n sijaan ekologisiin reunaehtoihin.** Otetaan taloudellisen toiminnan tavoitteeksi kulutuksen asettaminen sosiaalisen vähimmäismäärän ja ekologisen enimmäismäärän sisälle (Kuvio 1). Siirrytään BKT:n mittaamisen sijaan tarkastelemaan kokonaiskestävyyttä ekosysteemitilinpidoon avulla. Ekosysteemitilinpito ottaa huomioon ympäristölle aiheutetut hyödyt ja haitat: se tarjoaa numeerista tietoa ym-

päristön tilasta ja ihmisten vaikutuksesta esimerkiksi luontokatoon.

- › **Seurataan ja lasketaan materiaalikäytön määrää kiertotalousasteen kasvattamisen lisäksi.** Materiaalikäytön ja ympäristöhaittojen irtikytkeminen talouskasvusta on osoittautunut epärealistiseksi tai mahdollottomaksi^{72,73}: riittävän laajasta ja kaikki ekologiset reunaehdot huomioon ottavasta irtikytkennästä ei ole empiiristä näyttöä^{74,75}. Suomalaisten materiaalikäyttö on henkeä kohden EU:n korkein⁷⁶. Sen sijaan, että keskitytään ainoastaan kiertotalousasteeseen, on pyrittävä myös laskemaan materiaalikäytön absoluuttista määrää. Lisäksi on luotava ilmastolain rinnalle toimiva luontolaki, jossa veloitetaan vähentämään materiaalikäyttöä.

Lisätään yhdenvertaisuutta ja yhteiskunnallista aktiivisuutta

Kiertotalous asettaa etusijalle taloudellisen ja ekologisen kestävyuden^{77,78}. Sen sijaan sosiaalisen kestävyuden yhteys kiertotalouteen on marginaalissa^{79,80,81,82}. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus on paitsi välttämätöntä myös käytännöllistä, sillä kestävyyttä tavoittelevat toimet herättävät vastustusta, mikäli ne eivät ole inhimillisiä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisia⁸³.

Kohtuutalousajattelussa korostetaan talouden

sosiaalista ulottuvuutta ja esitetään aiheellista sosiaalisen eriarvoisuuden kritiikkiä: kasvavan taloudellisen eriarvoisuuden, köyhyyden ja työttömyyden vuoksi nykyinen talousjärjestelmä ei ole sosiaalisesti kestävä. Vauraus on keskittynyt harvoille, jotka pyrkivät eristämään omat etunsa kollektiivisesta hyvinvoinnista. Samaan aikaan osa ihmiskunnasta ei pysty tyydyttämään perustarpeitaan.^{84,85,86,87}

SUOSITUKSET

Kitketään eriarvoisuutta

› **Tarkastellaan kriittisesti, missä materiaalien hankinta tehdään ja kuka siitä hyötyy.**

Kiertotaloustutkimuksen keskittyessä korkean tulotason maihin⁸⁸ kohtuutaloustutkimuksessa kritisoidaan globaalin pohjoisen ja globaalin etelän välisiä epätasa-arvoisia suhteita^{89,90}. Kohtuutaloudessa korostetaan ympäristöoikeudenmukaisuuden tarvetta^{91,92} ja ilmaistaan huoli materiaalien hankinnan lisääntymisestä globaalissa etelässä esimerkiksi aurinkopaneelien, tuuliturbiinien ja akkujen rakentamiseksi. Globaalilla pohjoisella on ollut historiallisesti suurin vaikutus ympäristökriiseihin, ja samaan aikaan se on hyötynyt talouskasvusta eniten – usein sellaisten maiden kustannuksella, joissa ympäristölainsäädäntö on heikkoa ja esimerkiksi kaivostoiminnan ekologiset ja sosiaaliset haitat kärjistyvät.^{93,94} Kaivostoiminta ei saa aiheuttaa peruuttamatonta vahinkoa paikallisille alkuperäiskansoille, yhteisöille eikä ekosysteemeille⁹⁵. Yhteistyö maiden hallitusten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa, huolellisesti suunnitellut hankkeet, kaivosalan ja ympäristönsuojelun osaamisen vahvistaminen ja maiden verotusjärjestelmien kehittäminen parantavat globaalin etelän oikeudenmukaisempaa asemaa suhteessa kansainvälisiin toimijoihin⁹⁶.

› **Edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa ja lisätään naisten osallistumista.** Kohtuutaloudessa nähdään, että sukupuolten välistä tasa-arvoa on edistettävä, kun taloutta uudistetaan^{97,98}. Sukupuolten välistä tasa-arvoa koskevat näkökulmat ovat olleet

kiertotaloudessa marginaalissa^{99,100,101}, ja tutkimukset jopa osoittavat, että kierto-talous ei edistä sitä¹⁰². Yhteisötaloutta vahvistamalla parannetaan sukupuolten välistä tasa-arvoa kahdella tavalla: yhteisötalouden luomien työpaikkojen ja yhteisötalouden tarjoamien sosiaali- ja hoitopalvelujen avulla monilla naisilla on mahdollisuus vahvistaa asemaansa työmarkkinoilla¹⁰³.

› **Uudistetaan sosiaaliturva kohti perustuloon pohjautuvaa järjestelmää.**

Perustulo varmistaa, etteivät talouden rakenteelliset uudistukset osu kaikkein heikko-osaisimpiin^{104,105,106}. Perustulo mahdollistaa sujuvamman liikkumisen töiden välillä, kun tulevaisuuden tarpeet muuttuvat rakennuudistusten myötä. Lisäksi perustuloon pohjautuva järjestelmä vapauttaa aikaa esimerkiksi vapaaehtoistyöhön ja poliittiseen osallistumiseen.

› **Lisätään resursseja jatkuvaan oppimiseen ja uudelleen kouluttautumiseen.**

Ekologisten haasteiden ratkaiseminen tulee vaatimaan haitallisen tuotannon alasajoa ja hyödyllisen kasvattamista, jolloin myös osaamistarpeet tulevat muuttumaan. Tehdään uudelleen kouluttautuminen mahdolliseksi ja helpoksi esimerkiksi aikuiskoulutustuen kaltaisilla etuuksilla.¹⁰⁷

Tuetaan yhteiskunnallista osallistumista

› **Luodaan, vahvistetaan ja ylläpidetään kansalaisten yhteiskunnallista aktiivisuutta.** Kiertotalous on hedelmällinen perusta sidosryhmävuorovaikutukselle^{108,109,110,111}. Kohtuutalous on edelleen vahvistanut

ajatusta osallistavasta taloudesta: siinä kyseenalaistetaan talouden sisäiset valtakenteet ja korostetaan, että on mahdollista muuttaa sitä, miten talous toimii ja kuka siitä hyötyy¹¹². Kohtuutaloudessa jokaisella on oikeus ja mahdollisuus saada äänensä kuuluviin ja osallistua päätöksentekoon^{113,114}. Yhteiskunnallinen aktiivisuus tarkoittaa esimerkiksi toimintaa kansalaisjärjestöissä, vapaaehtoistyötä ja osallistumista kansalaisraateihin. Kansalaisraadeissa pohditaan suosituksia yhteiskunnallisesti merkittävien prosessien kuten talouden hoitamiseksi. Raadissa kansalaiset voivat keskustella esimerkiksi hyväksyttävästä eriarvoisuuden tasosta sekä tuloerojen ja yksilökohtaisten vähimmäis- ja enimmäistulotasojen tarpeellisuudesta^{115,116}. Suomessa yhteiskunnallisen aktiivisuuden tukeminen on keskeistä, sillä se on OECD:n keskiarvoa heikompaa¹¹⁷: osa kansalaisista ei tiedä, miten ja mihin asioihin on mahdollista osallistua ja vaikuttaa¹¹⁸.

› **Mitataan marginaalisten sidosryhmien sosiaalista osallisuutta valtakunnallisella**

la ja kunnallisella tasolla. Marginaalisia sidosryhmiä ovat esimerkiksi nuoret, ikääntyneet, pitkäaikaistyöttömät, maahanmuuttajataustaiset ja vammaiset ihmiset. Kansallisella tasolla mitaamisen painopiste voi olla yhteisötaloudessa, sillä yhteisötalouden toimijat edistävät kansalaisten aktiivista osallistumista ja sosiaalista osallisuutta työelämässä. Yhteisötalous on keino tukea köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vaarassa olevien ihmisten työllistymistä lisäämällä ja säilyttämällä laadukkaita työpaikkoja. Moni yhteisötalouden toimija vaikuttaa välttämättömiä tukipalveluja tarjoamalla myös siihen, että ihmisten hyvinvointi paranee.¹¹⁹ Yhteisötaloutta voi mitata esimerkiksi osuuskuntien lukumäärällä¹²⁰. Osuuskunta on vakiintunut ja monipuolinen yhteisötalouden liiketoimintamalli, jota hallinnoivat jäsenet ja joka on tarjonnut eri aloilla ja eri aikoina ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin¹²¹. Kuntatasolla taas voidaan esimerkiksi mitata, kuinka suuri osa sidosryhmistä pystyy osallistumaan päätöksentekoon ja lähidemokratiatoimintaan¹²².

Loppusanat

Tämän julkaisun tarkoituksena on haastaa talouskasvun järkkymättömältä tuntuva hegemoniaa ja näyttää polku nykyisestä lineaaritaloudesta kiertotalouteen ja edelleen kohtuutalouteen positiivisena, korjaavana ja toiveikkaana vaihtoehtona^{123,124}. Ihannetapauksessa teksti avaa keskustelua ja ruokkii näkemyksiä vaihtoehtoisista, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä tavoista organisoida taloudellista toimintaa.

Lähteet

- 1 Murray, A., Skene, K., & Haynes, K. (2017). The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. *Journal of Business Ethics*, 140, 369–380. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2693-2>
- 2 Hickel, J. (2021). The anti-colonial politics of degrowth. *Political Geography*, 88. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2021.102404>
- 3 Hagens, N. J. (2020). Economics for the future – Beyond the superorganism. *Ecological Economics*, 169, 106520. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106520>
- 4 Heikkurinen, P., Ruuska, T., Wilén, K., & Ulvila, M. (2019). The Anthropocene exit: Reconciling discursive tensions on the new geological epoch. *Ecological Economics*, 164, 106369. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106369>
- 5 Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. The Belknap Press of Harvard University Press.
- 6 Kallis, G. (2011). In defence of degrowth. *Ecological Economics*, 70, 873–880. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.12.007>
- 7 Pla-Julián, I., & Guevara, S. (2019). Is circular economy the key to transitioning towards sustainable development? Challenges from the perspective of care ethics. *Futures: The Journal of Policy, Planning and Futures Studies*, 105, 67–77. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2018.09.001>
- 8 Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation & Recycling*, 127, 221–232. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>
- 9 Salminen, H., Heikkinen, A., & Kujala, J. (2023). Connecting the circular economy and sustainability: Finnish stakeholder perceptions. Teoksessa J. Kujala, A. Heikkinen, & A. Blomberg (Toim.), *Stakeholder engagement in a sustainable circular economy: Theoretical and practical perspectives* (ss. 427–457). Palgrave Macmillan Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-31937-2>
- 10 Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation & Recycling*, 127, 221–232. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>
- 11 Nesterova, I., & Buch-Hansen, H. (2023). Degrowth and the circular economy: Reflecting on the depth of business circularity. *Journal of Cleaner Production*, 414, 137639. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.137639>
- 12 Schröder, P., Bengtsson, M., Cohen, M., Dewick, P., Hofstetter, J., & Sarkis, J. (2019). Degrowth within—Aligning circular economy and strong sustainability narratives. *Resources, Conservation and Recycling*, 146, 190–191. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2019.03.038>
- 13 Parrique, T. (2019). *The political economy of degrowth* [Väitöskirja, Université Clermont Auvergne, Stockholm University]. <https://theses.hal.science/tel-02499463>
- 14 Blomsma, F., & Brennan, G. (2017). The emergence of circular economy: A new framing around prolonging resource productivity. *Journal of Industrial Ecology*, 21(3), 603–614. <https://doi.org/10.1111/jiec.12603>
- 15 Bocken, N. M. P., Strupeit, L., Whalen, K., & Nußholz, J. (2019). A review and evaluation of circular business model innovation tools. *Sustainability*, 11(8), 2210. <https://doi.org/10.3390/su11082210>
- 16 Gampietro, M. (2019). On the circular bioeconomy and decoupling: Implications for sustainable growth. *Ecological Economics*, 162, 143–156. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.05.001>
- 17 Murray, A., Skene, K., & Haynes, K. (2017). The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. *Journal of Business Ethics*, 140, 369–380. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2693-2>
- 18 Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P., & Hultink, E. J. (2017). The circular economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757–768. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048>
- 19 Murray, A., Skene, K., & Haynes, K. (2017). The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. *Journal of Business Ethics*, 140, 369–380. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2693-2>
- 20 Schröder, P., Bengtsson, M., Cohen, M., Dewick, P., Hofstetter, J., & Sarkis, J. (2019). Degrowth within—Aligning circular economy and strong sustainability narratives. *Resources, Conservation and Recycling*, 146, 190–191. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2019.03.038>
- 21 Velenturf, A. P. M., & Purnell, P. (2021). Principles for a sustainable circular economy. *Sustainable Production and Consumption*, 27, 1437–1457. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.02.018>
- 22 Murray, A., Skene, K., & Haynes, K. (2017). The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. *Journal of Business Ethics*, 140, 369–380. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2693-2>
- 23 Bocken, N. M. P., Strupeit, L., Whalen, K., & Nußholz, J. (2019). A review and evaluation of circular business model innovation tools. *Sustainability*, 11(8), 2210. <https://doi.org/10.3390/su11082210>
- 24 Murray, A., Skene, K., & Haynes, K. (2017). The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. *Journal of Business Ethics*, 140, 369–380. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2693-2>
- 25 Kallis, G., Kostakis, V., Lange, S., Muraca, B., Paulson, S., & Schmelzer, M. (2018). Research on degrowth. *Annual Review of Environment and Resources*,

- 43(1), 291–316. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-102017-025941>
- 26 Otero, I., Farrell, K. N., Pueyo, S., Kallis, G., Kehoe, L., Haberl, H., Plutzar, C., Hobson, P., García-Márquez, J., Rodríguez-Labajos, B., Martin, J.-L., Erb, K.-H., Schindler S., Nielsen, J., Skorin, T., Settele, J., Essl, F., Gómez-Baggethun, E., Brotons, L., Rabitsch, W., Schneider, F., & Pe'er, G. (2020). Biodiversity policy beyond economic growth. *Conservation Letters*, 13(4), e12713. <https://doi.org/10.1111/conl.12713>
- 27 Parrique, T. (2019). *The political economy of degrowth* [Väitöskirja, Université Clermont Auvergne, Stockholm University]. <https://theses.hal.science/tel-02499463>
- 28 Parrique, T. (2019). *The political economy of degrowth* [Väitöskirja, Université Clermont Auvergne, Stockholm University]. <https://theses.hal.science/tel-02499463>
- 29 Joutsenvirta, M., Hirvilampi, T., Ulvila, M., & Wilén, K. (2016). *Talous kasvun jälkeä* (2. painos). Gaudeamus.
- 30 Kallis, G., Kostakis, V., Lange, S., Muraca, B., Paulson, S., & Schmelzer, M. (2018). Research on degrowth. *Annual Review of Environment and Resources*, 43(1), 291–316. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-102017-025941>
- 31 Dzhengiz, T., Miller, E. M., Ovaska, J.-P., & Patala, S. (2023). Unpacking the circular economy: A problematizing review. *International Journal of Management Reviews*, 25(2), 270–296. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12329>
- 32 Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation & Recycling*, 127, 221–232. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>
- 33 Nesterova, I., & Buch-Hansen, H. (2023). Degrowth and the circular economy: Reflecting on the depth of business circularity. *Journal of Cleaner Production*, 414, 137639. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.137639>
- 34 Murray, A., Skene, K., & Haynes, K. (2017). The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. *Journal of Business Ethics*, 140, 369–380. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2693-2>
- 35 Euroopan komissio. (2014). *Kohti kiertotaloutta: jätteen Eurooppa* (Dokumentti 52014DC0398). https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:50edd1fd-01ec-11e4-831f-01aa75ed71a1.0014.01/DOC_2&format=PDF
- 36 Gibson-Graham, J. K., & Miller, E. (2015). Economy as ecological livelihood. Teoksessa K. Gibson, D. B. Rose, & R. Fincher (Toim.), *Manifesto for living in the Anthropocene* (ss. 7–16). Punctum books. <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/25521/1004574.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 37 Wright, C., Nyberg, D., Rickards, L., & Freund, J. (2018). Organizing in the Anthropocene. *Organization*, 25(4), 455–471. <https://doi.org/10.1177/1350508418779649>
- 38 Valtioneuvosto. (2021). *Uusi suunta. Ehdotus kiertotalouden strategiseksi ohjelmaksi* (Valtioneuvoston julkaisu 2021:1). <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162654>
- 39 Hagens, N. J. (2020). Economics for the future – Beyond the superorganism. *Ecological Economics*, 169, 106520. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106520>
- 40 Purvis, B., Mao, Y., & Robinson, D. (2019). Three pillars of sustainability: In search of conceptual origins. *Sustainable Science*, 14, 681–695. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5>
- 41 Banerjee, S. B. (2012). A climate for change? Critical reflections on the Durban United Nations Climate Change Conference. *Organization Studies*, 33(12), 1761–1786. <https://doi.org/10.1177/0170840612464609>
- 42 Heikkurinen, P., Ruuska, T., Wilén, K., & Ulvila, M. (2019). The Anthropocene exit: Reconciling discursive tensions on the new geological epoch. *Ecological Economics*, 164, 106369. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106369>
- 43 Kallis, G. (2011). In defence of degrowth. *Ecological Economics*, 70, 873–880. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.12.007>
- 44 Bocken, N. M. P., Strupeit, L., Whalen, K., & Nußholz, J. (2019). A review and evaluation of circular business model innovation tools. *Sustainability*, 11(8), 2210. <https://doi.org/10.3390/su11082210>
- 45 Pieroni, M. P. P., McAloone, T. C., & Pigosso, D. C. A. (2019). Business model innovation for circular economy and sustainability: A review of approaches. *Journal of Cleaner Production*, 215, 198–216. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.01.036>
- 46 Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation & Recycling*, 127, 221–232. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>
- 47 Pla-Julián, I., & Guevara, S. (2019). Is circular economy the key to transitioning towards sustainable development? Challenges from the perspective of care ethics. *Futures: The Journal of Policy, Planning and Futures Studies*, 105, 67–77. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2018.09.001>
- 48 Valtioneuvosto. (2023). *Kiertotalouden strategisen ohjelman arviointi* (Valtioneuvoston julkaisu 2023:32). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-558-0>
- 49 Heikkurinen, P., Ruuska, T., Wilén, K., & Ulvila, M. (2019). The Anthropocene exit: Reconciling discursive tensions on the new geological epoch. *Ecological Economics*, 164, 106369. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106369>
- 50 Kallis, G. (2011). In defence of degrowth. *Ecological Economics*, 70, 873–880. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.12.007>

- 51 Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation & Recycling*, 127, 221–232. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>
- 52 Murray, A., Skene, K., & Haynes, K. (2017). The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. *Journal of Business Ethics*, 140, 369–380. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2693-2>
- 53 Sandberg, M. (2021). Sufficiency transitions: A review of consumption changes for environmental sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 293, 126097. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126097>
- 54 Spangenberg, J. H. (2014). Institutional change for strong sustainable consumption: Sustainable consumption and the degrowth economy. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 10(1), 62–77. <https://doi.org/10.1080/15487733.2014.11908125>
- 55 Kallis, G., Kostakis, V., Lange, S., Muraca, B., Paulson, S., & Schmelzer, M. (2018). Research on degrowth. *Annual Review of Environment and Resources*, 43(1), 291–316. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-102017-025941>
- 56 Heikkurinen, P., Ruuska, T., Wilén, K., & Ulvila, M. (2019). The Anthropocene exit: Reconciling discursive tensions on the new geological epoch. *Ecological Economics*, 164, 106369. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106369>
- 57 Kallis, G. (2011). In defence of degrowth. *Ecological Economics*, 70, 873–880. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.12.007>
- 58 Valtioneuvosto. (2021). *Uusi suunta: Ehdotus kiertotalouden strategiseksi ohjelmaksi* (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:1). <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162654>
- 59 Alcott, B. (2005). Jevons' paradox. *Ecological Economics*, 54(1), 9–21. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2005.03.020>
- 60 Hobson, K. (2013). 'Weak' or 'strong' sustainable consumption? Efficiency, degrowth, and the 10 year framework of programmes. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 31(6), 1082–1098. <https://doi.org/10.1068/c12279>
- 61 Nørgård, J. S. (2013). Happy degrowth through more amateur economy. *Journal of Cleaner Production*, 38, 61–70. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2011.12.006>
- 62 Dzhengiz, T., Miller, E. M., Ovaska, J-P., & Patala, S. (2023). Unpacking the circular economy: A problematizing review. *International Journal of Management Reviews*, 25(2), 270–296. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12329>
- 63 Kallis, G. (2011). In defence of degrowth. *Ecological Economics*, 70, 873–880. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.12.007>
- 64 Fitzpatrick, N., Parrique, T., & Cosme, I. (2022). Exploring degrowth policy proposals: A systematic mapping with thematic synthesis. *Journal of Cleaner Production*, 365, 132764. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.132764>
- 65 Kallis, G. (2011). In defence of degrowth. *Ecological Economics*, 70, 873–880. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.12.007>
- 66 Nesterova, I. (2020). Degrowth business framework: Implications for sustainable development. *Journal of Cleaner Production*, 262, 121382. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121382>
- 67 Euroopan komissio. (2021). *Ihmisten hyväksi toimivan talouden rakentaminen: yhteisötalouden toimintasuunnitelma* (Dokumentti 52021DC0778). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52021DC0778>
- 68 Fitzpatrick, N., Parrique, T., & Cosme, I. (2022). Exploring degrowth policy proposals: A systematic mapping with thematic synthesis. *Journal of Cleaner Production*, 365, 132764. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.132764>
- 69 Nesterova, I. (2020). Degrowth business framework: Implications for sustainable development. *Journal of Cleaner Production*, 262, 121382. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121382>
- 70 Fitzpatrick, N., Parrique, T., & Cosme, I. (2022). Exploring degrowth policy proposals: A systematic mapping with thematic synthesis. *Journal of Cleaner Production*, 365, 132764. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.132764>
- 71 Nesterova, I., & Buch-Hansen, H. (2023). Degrowth and the circular economy: Reflecting on the depth of business circularity. *Journal of Cleaner Production*, 414, 137639. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.137639>
- 72 Hagens, N. J. (2020). Economics for the future – Beyond the superorganism. *Ecological Economics*, 169, 106520. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106520>
- 73 Kaariaho, T., & Pirtonen, H. (2022). *Ammennamme Suomen luonnosta aiempaa vähemmän materiaaleja – Onko irtikytkentä alkanut? Mitä indikaattorit kertovat kulutuksesta?* Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/ammennamme-suomen-luonnosta-aiempaa-vahemman-materiaaleja-onko-irtikytkenta-alkanut-mita-indikaattorit-kertovat-kulutuksesta/>
- 74 Parrique, T., Barth, J., Briens, F., Kerschner, C., Kraus-Polk, A., Kuokkanen, A., & Spangenberg, J. H. (2019). *Decoupling debunked – Evidence and arguments against green growth as a sole strategy for sustainability*. The European Environmental Bureau. eeb.org/decoupling-debunked
- 75 Vadén, T., Lähde, V., Majava, A., Järvensivu, P., Toivanen, T., Hakala, E., & Eronen, J. T. (2020). Decoupling for ecological sustainability: A categorisation and review of research literature. *Environmental Science & Policy*, 112, 236–244. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.06.016>
- 76 Kaariaho, T., & Pirtonen, H. (2022). *Ammennamme Suomen luonnosta*

aiempaa vähemmän materiaaleja – Onko irtikytöntä alkanut? Mitä indikaattorit kertovat kulutuksesta? Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/ammennamme-suomen-luonnosta-aiempaa-vahemman-materiaaleja-onko-irtikytonta-alkanut-mita-indikaattorit-kertovat-kulutuksesta/>

77 Dzhengiz, T., Miller, E. M., Ovaska, J-P., & Patala, S. (2023). Unpacking the circular economy: A problematizing review. *International Journal of Management Reviews*, 25(2), 270–296. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12329>

78 Pieroni, M. P. P., McAlloone, T. C., & Pigosso, D. C. A. (2019). Business model innovation for circular economy and sustainability: A review of approaches. *Journal of Cleaner Production*, 215, 198–216. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.01.036>

79 Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P., & Hultink, E. J. (2017). The circular economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757–768. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048>

80 Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation & Recycling*, 127, 221–232. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>

81 Murray, A., Skene, K., & Haynes, K. (2017). The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. *Journal of Business Ethics*, 140, 369–380. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2693-2>

82 Pla-Julián, I., & Guevara, S. (2019). Is circular economy the key to transitioning towards sustainable development? Challenges from the perspective of care ethics. *Futures: The Journal of Policy, Planning and Futures Studies*, 105, 67–77. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2018.09.001>

83 Kennel, C. F. (2021). The gathering anthropocene crisis. *The Anthropocene Review*, 8(1), 83–95. <https://doi.org/10.1177/2053019620957355>

84 Buch-Hansen, H., & Koch, M. (2019). Degrowth through income and wealth caps? *Ecological Economics*, 160, 264–271. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.03.001>

85 Malm, A., & Hornborg, A. (2014). The geology of mankind? A critique of the Anthropocene narrative. *The Anthropocene Review*, 1(1), 62–69. <https://doi.org/10.1177/2053019613516291>

86 Otero, I., Farrell, K. N., Pueyo, S., Kallis, G., Kehoe, L., Haberl, H., Plutzer, C., Hobson, P., García-Márquez, J., Rodríguez-Labajos, B., Martin, J-L., Erb, K-H., Schindler S., Nielsen, J., Skarin, T., Settele, J., Essl, F., Gómez-Baggethun, E., Brotons, L., Rabitsch, W., Schneider, F., & Pe'er, G. (2020). Biodiversity policy beyond economic growth. *Conservation Letters*, 13(4), e12713. <https://doi.org/10.1111/conl.12713>

87 Wright, C., Nyberg, D., Rickards, L., & Freund, J. (2018). Organizing

in the Anthropocene. *Organization*, 25(4), 455–471. <https://doi.org/10.1177/1350508418779649>

88 Dzhengiz, T., Miller, E. M., Ovaska, J-P., & Patala, S. (2023). Unpacking the circular economy: A problematizing review. *International Journal of Management Reviews*, 25(2), 270–296. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12329>

89 Heikkurinen, P., Ruuska, T., Wilén, K., & Ulvila, M. (2019). The Anthropocene exit: Reconciling discursive tensions on the new geological epoch. *Ecological Economics*, 164, 106369. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106369>

90 Purvis, B., Mao, Y., & Robinson, D. (2019). Three pillars of sustainability: In search of conceptual origins. *Sustainable Science*, 14, 681–695. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5>

91 Hickel, J. (2021). The anti-colonial politics of degrowth. *Political Geography*, 88. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2021.102404>

92 Kallis, G., Kostakis, V., Lange, S., Muraca, B., Paulson, S., & Schmelzer, M. (2018). Research on degrowth. *Annual Review of Environment and Resources*, 43(1), 291–316. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-102017-025941>

93 Heikkurinen, P., Ruuska, T., Wilén, K., & Ulvila, M. (2019). The Anthropocene exit: Reconciling discursive tensions on the new geological epoch. *Ecological Economics*, 164, 106369. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106369>

94 Hickel, J. (2021). The anti-colonial politics of degrowth. *Political Geography*, 88. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2021.102404>

95 Euroopan komissio. (2020). *Kriittisiin raaka-aineisiin liittyvä häiriönsietokyky: miten lisätä toimitusvarmuutta ja kestävyttä* (Dokumentti 52020DC0474). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52020DC0474>

96 Finér, L., & Ylönen, M. (2016). *Kaivosverotuksen kehitysmää. Selvitys metallimalmeja louhivien kaivosyhtiöiden veronmaksusta ja verosuunnittelusta Suomessa*. Finnwatch. https://finnwatch.org/images/kaivosverotuksen_kehitysmää.pdf

97 Dengler, C., & Lang, M. (2022). Commoning care: feminist degrowth visions for a socio-ecological transformation. *Feminist Economics*, 28(1), 1–28. <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1080/13545701.2021.1942511>

98 Houtbeckers, E. (2022). Ekofeministinen kohtuutus ja ekososiaaliset kriisit. *Poliittinen talous*, 10(2), 66–88. <https://doi.org/10.51810/pt.111959>

99 Corvellec, H., Stowell, A. F., & Johansson, N. (2022). Critiques of the circular economy. *Journal of Industrial Ecology*, 26(2), 421–432. <https://doi.org/10.1111/jiec.13187>

100 Pla-Julián, I., & Guevara, S. (2019). Is circular economy the key to transitioning towards sustainable development? Challenges from the perspective of care ethics. *Futures: The Journal of Policy, Planning and Futures*

Studies, 105, 67–77. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2018.09.001>

101 Schröder, P., Lemille, A., & Desmond, P. (2020). Making the circular economy work for human development. *Resources, Conservation and Recycling*, 156, 104686. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2020.104686>

102 El Wali, M., Golroudbary, S. R., & Kraslawski, A. (2021). Circular economy for phosphorus supply chain and its impact on social sustainable development goals. *Science of The Total Environment*, 777, 146060. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.146060>

103 Euroopan komissio. (2021). *Ihmisten hyväksi toimivan talouden rakentaminen: yhteisötalouden toimintasuunnitelma* (Dokumentti 52021DC0778). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52021DC0778>

104 Kallis, G. (2011). In defence of degrowth. *Ecological Economics*, 70, 873–880. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.12.007>

105 Kallis, G., Kerschner, C., & Martinez-Alier, J. (2012). The economics of degrowth. *Ecological Economics*, 84, 172–180. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2012.08.017>

106 Spangenberg, J. H. (2014). Institutional change for strong sustainable consumption: Sustainable consumption and the degrowth economy. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 10(1), 62–77. <https://doi.org/10.1080/15487733.2014.11908125>

107 Fitzpatrick, N., Parrique, T., & Cosme, I. (2022). Exploring degrowth policy proposals: A systematic mapping with thematic synthesis. *Journal of Cleaner Production*, 365, 132764. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.132764>

108 Gonzalez-Porrás, L., Heikkinen, A., Kujala, J., & Tapaninaho, R. (2021). Stakeholder engagement in sustainability transitions. Teoksessa S. Teerikangas, T. Onkila, K. Koistinen, & M. Mäkelä (Toim.), *Research handbook of sustainability agency* (ss. 214–229). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781789906035.00021>

109 Marjamaa, M., Salminen, H., Kujala, J., Tapaninaho, R., & Heikkinen, A. (2021). A sustainable circular economy: Exploring stakeholder interests in Finland. *South Asian Journal of Business and Management Cases*, 10(1), 50–62. <https://doi.org/10.1177/2277977921991914>

110 Piispanen, V.-V., Suokas, S.-T., Henttonen, K., & Lehtimäki, H. (2022). Sustainable circular economy in the wood construction industry: A business opportunity perspective. *South Asian Journal of Business and Management Cases*, 11(1), 27–34. <https://doi.org/10.1177/22779779221080570>

111 Tapaninaho, R., & Heikkinen, A. (2022). Value creation in circular economy business for sustainability: A stakeholder relationship perspective. *Business Strategy and the Environment*, 31(6), 2728–2740. <https://doi.org/10.1002/bse.3002>

112 Nesterova, I. (2020). Degrowth business framework: Implications for sustainable development. *Journal of Cleaner Production*, 262, 121382. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121382>

113 Fitzpatrick, N., Parrique, T., & Cosme, I. (2022). Exploring degrowth policy proposals: A systematic mapping with thematic synthesis. *Journal of Cleaner Production*, 365, 132764. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.132764>

114 Nesterova, I., & Buch-Hansen, H. (2023). Degrowth and the circular economy: Reflecting on the depth of business circularity. *Journal of Cleaner Production*, 414, 137639. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.137639>

115 Buch-Hansen, H., & Koch, M. (2019). Degrowth through income and wealth caps? *Ecological Economics*, 160, 264–271. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.03.001>

116 Fitzpatrick, N., Parrique, T., & Cosme, I. (2022). Exploring degrowth policy proposals: A systematic mapping with thematic synthesis. *Journal of Cleaner Production*, 365, 132764. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.132764>

117 Fleischer, L., & Stokenberga, L. (2023). *Well-being in Finland: Bringing together people, economy and planet*. OECD Papers on Well-being and Inequalities. <https://doi.org/10.1787/ecf06a58-en>

118 Häkli, J., Kallio, K. P., & Ruokolainen, O. (2020). A missing citizen? Issue based citizenship in city-regional planning. *International Journal of Urban and Regional Research*, 44(5), 876–893. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12841>

119 Euroopan komissio. (2021). *Ihmisten hyväksi toimivan talouden rakentaminen: yhteisötalouden toimintasuunnitelma* (Dokumentti 52021DC0778). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52021DC0778>

120 Kreinin, H., & Aigner, E. (2022). From “decent work and economic growth” to “sustainable work and economic degrowth”: A new framework for SDG 8. *Empirica*, 49(2), 281–311. <https://doi.org/10.1007/s10663-021-09526-5>

121 Euroopan komissio. (2021). *Ihmisten hyväksi toimivan talouden rakentaminen: yhteisötalouden toimintasuunnitelma* (Dokumentti 52021DC0778). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52021DC0778>

122 Kreinin, H., & Aigner, E. (2022). From “decent work and economic growth” to “sustainable work and economic degrowth”: A new framework for SDG 8. *Empirica*, 49(2), 281–311. <https://doi.org/10.1007/s10663-021-09526-5>

123 Crutzen, P. J. (2002). Geology of mankind. *Nature*, 415, 23.

124 Gibson, K., Rose, D. B., & Fincher, R. (Toim.). (2015). *Manifesto for living in the Anthropocene*. Punctum books. <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/25521/1004574.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kuvion 1 lähteet:

Raworth, K. (2012). *A safe and just space for humanity: can we live within the doughnut?* Oxfam Discussion Paper.

Spangenberg, J. H. (2014). Institutional change for strong sustainable consumption: Sustainable consumption and the degrowth economy. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 10(1), 62–77. <https://doi.org/10.1080/15487733.2014.11908125>

WISDOM LETTERS

Kohti planetaarista hyvinvointia –
tutkimusperustaista tukea päätöksentekoon

Wisdom Letters on poikkitieteellinen, vertaisarvioitu ja avoin verkkojulkaisu, jossa julkaistaan korkeatasoiseen tieteelliseen tutkimukseen perustuvia artikkeleita julkisen päätöksenteon ja kansalaisten sivistyksen tueksi erilaisissa kestävässä kehityksessä, kestävyysmurroksessa ja planetaariseen hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä.

